

Лопушинський Іван Петрович,

доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету; Бериславське шосе, 24, м. Херсон, Україна, 73008; тел.: (0552) 32-69-12; e-mail: doctordumetaua@meta.ua; <https://orcid.org/0000-0002-7460-7476>;

Філіппова Вікторія Дмитрівна,

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету; Бериславське шосе, 24, м. Херсон, Україна, 73008; тел.: (0552) 32-69-12; e-mail: filippova_vd@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-8476-3341>

Плющ Руслан Миколайович,

доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету; Бериславське шосе, 24, м. Херсон, Україна, 73008; тел.: (0552) 32-69-12; e-mail: r.pliushch@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-1135-1482>

РОЗБУДОВА В УКРАЇНІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Анотація. У статті громадянське суспільство подається як інтегроване позначення всієї сукупності наявних у суспільстві відносин, що не є державно-політичними; показано, що громадянське суспільство є механізмом соціальної взаємодії, що складається із системи місцевого самоврядування, різних об'єднань, суспільних рухів і публічної комунікації, які відносно автономні від держави; наводяться основні ознаки громадянського суспільства; розглядаються основні концепції громадянського суспільства; доведено, що процеси формування громадянського суспільства передбачають створення умов для реальної підтримки народної ініціативи та вільного волевиявлення громадян, що є запорукою побудови сучасної демократичної, правової, соціально орієнтованої держави, основною передумовою успішного здійснення суспільних реформ; аналізується ухвалена Президентом України Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки; розкриваються перспективи її впровадження на регіональному рівні (на прикладі Херсонської області).

Ключові слова: громадянське суспільство, державна влада, місцеве самоврядування, суспільні реформи, механізми державотворення.

Lopushynskiy Ivan Petrovich,

Doctor of Public Administration, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Head of the Department of Public Administration and Local Self-Government, Kherson National Technical University; Berislavskoe highway, 24, Kherson, Ukraine, 73008; tel.: (0552) 32-69-12; e-mail: doctordumetaua@meta.ua; https://orcid.org/0000-0002-7460-7476;

Filippova Viktoriia Dmytrivna,

Doctor of Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration and Local Self-Government, Kherson National Technical University; Berislavskoe highway, 24, Kherson, Ukraine, 73008; tel.: (0552) 32-69-12; e-mail: filippova_vd@ukr.net; https://orcid.org/0000-0002-8476-3341

Pliushch Ruslan Mykolaiovych,

Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Professor of Public Administration and Local Self-Government Department, Kherson National Technical University; Berislavskoe highway, 24, Kherson, Ukraine, 73008; tel.: (0552) 32-69-12; e-mail: r.pliushch@gmail.com; https://orcid.org/0000-0003-1135-1482

BUILDING CIVIL SOCIETY IN UKRAINE AS A MECHANISM FOR EFFECTIVE STATE CREATION

Abstract. The article presents civil society as an integrated designation of the whole set of existing relations in society that are not state-political; it is shown that civil society is a mechanism of social interaction, consisting of a system of local self-government, various associations, social movements and public communication, which are relatively autonomous from the state; the main features of civil society are given; the basic concepts of civil society are considered. It is established that the potential of civil society institutions is not fully used by the executive authorities, local governments to provide social and other socially significant services. The low level of institutional development of civil society institutions, the lack of stable involvement of professional staff and financial and material resources, effective practices of partnership with public authorities, local governments and business remain problematic issues. Mostly active and efficient civil society institutions are concentrated in urban settlements and in rural areas where there is some economic activity. In most rural areas of the Kherson region, there is virtually no network of effective and capable civil society institutions. Taking into account the role of civil society in various spheres of public life, it is proved that the processes of forming civil society involve creating conditions for real support of people's initiative and free will of citizens, which is the key to building a modern democratic, legal, socially oriented state; the National Strategy for the Development of Civil Society in Ukraine for 2021-2026 approved by the President of Ukraine is analyzed; prospects of its implementation at the regional level are revealed (on the example of Kherson region).

Key words: civil society, state power, local self-government, social reforms, mechanisms of state formation.

Постановка проблеми. Становлення демократичної, правової та соціальної держави, закріплене статтею 1 Конституції України, тісно пов'язане з розвитком громадянського суспільства як сфери суспільної діяльності громадян, що об'єднуються для ухвалення спільних рішень, а також захисту прав та інтересів, досягнення спільного блага, у тому числі у взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, політичними інститутами та бізнесом. Важливою ознакою сталості громадянського суспільства є функціонування інститутів громадянського суспільства, через які громадяни та суспільні групи забезпечують самоорганізацію, представництво, реалізацію і захист прав та інтересів. Партнерство між державою та громадянським суспільством є вагомим чинником реалізації демократичних цінностей, закріплених у положеннях Конституції України, зокрема щодо свободи та особистої недоторканності громадян, свободи слова і думки, свободи вираження поглядів і переконань, свободи світогляду і віросповідання, свободи об'єднання, участі громадян в управлінні державними справами тощо [5]. Ураховуючи роль громадянського суспільства в різних сферах суспільного життя, створення сприятливих умов для його розвитку та налагодження взаємодії з його інститутами є важливим завданням органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом до висвітлення різних проблем громадянського суспільства зверталися В. В. Кононенко та С. А. Лапшин (висвітлюють співвідношення в публічному управлінні громадянського суспільства та держави) [3], В. Крисаченко (досліджує стра-

тегії та стратегіями функціонування і розвитку громадянського суспільства в Україні) [10], А. Л. Тимчук, Н. В. Полторацька (розкривають теоретичні аспекти феномена «громадянське суспільство») [7], Тірбах Л. В., Г. В. Чабан (показують громадянське суспільство як елемент демократичності Української держави) [8], Є. Г. Цокур (розглядає тернистий шлях творення громадянського суспільства України) [9], Р. Шак (вивчає глобальне громадянське суспільство як феномен сучасного світу) [10] та ін. дослідники. Водночас в українській науці державного управління досі відсутні публікації, видані після ухвалення Президентом України Національної стратегії розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки [5] та висвітлення перспективних кроків держави щодо його розбудови в Україні.

Формулювання мети дослідження. Саме тому метою нашої статті й стало висвітлення основних положень, закріплених у Національній стратегії розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки [5] та висвітленню перших кроків щодо її реалізації на регіональному рівні (на прикладі Херсонської області).

Викладення основного матеріалу. Як відомо, концепції громадянського суспільства своїм корінням сягають в античність (Платон, Аристотель), коли поняття суспільства, громади і держави практично повністю збігалися. Сучасне наукове трактування громадянського суспільства бере початок від концепції західних філософів Т. Гоббса, Г. Гроція, Дж. Локка, Ш. Монтеск'є, Ж.Ж. Руссо та ін., згідно з якою держава відповідно до «суспільного договору» отримує свою легітимність від громадянського су-

спільства і гарантує своїм громадянам індивідуальні права і свободи [1, с. 124-125].

За визначенням Енциклопедії державного управління, громадянське суспільство – інтегроване позначення всієї сукупності наявних у суспільстві відносин, що не є державно-політичними, такої сторони життєдіяльності суспільства та окремих індивідів, що перебуває поза сферою впливу держави, за межами її директивного регулювання й регламентації [2, с. 120-122].

Громадянське суспільство є механізмом соціальної взаємодії, що складається із системи місцевого самоврядування, різноманітних об'єднань, суспільних рухів і публічної комунікації, місцем соціальних дій, відносно автономних від держави.

Серед основних ознак громадянського суспільства можна навести такі: визнання головною цінністю суспільства людини, її інтересів, прав і свобод; рівноправність і захищеність усіх форм власності; економічна свобода громадян та їх об'єднань, інших суб'єктів виробничих відносин у виборі форм і здійсненні підприємницької діяльності; свобода і добровільність праці на основі вільного вибору форм і видів трудової діяльності; надійна та ефективна система соціального захисту кожної людини; ідеологічна і політична свобода, наявність демократичних інститутів і механізмів, що забезпечують кожній людині можливість впливати на формування і здійснення державної політики [2, с. 120].

Як відомо, однією із головних умов забезпечення соціально-політичної стабільності в будь-якій державі є належний розвиток громадянського суспільства. Саме тому згідно із Законом України від 19 червня 2003 року

№ 964- IV «Про основи національної безпеки України» створення громадянського суспільства в нашій державі віднесено до пріоритетних національних інтересів.

Упродовж 2016-2020 років кількість інститутів громадянського суспільства в Україні суттєво зростає. За даними Державної служби статистики України відбулося збільшення кількості юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання: громадські організації – на 22 149 (з 70 321 станом на 1 січня 2016 року до 92 470 станом на 1 січня 2021 року), громадські спілки – на 1 122 (з 753 до 1 875 відповідно), благодійні організації – на 4 428 (з 15 384 до 19 812 відповідно), релігійні організації – на 3 390 (з 23 261 до 26 651 відповідно), творчі спілки (інші професійні організації) – на 38 (з 279 до 317 відповідно), професійні спілки та їх об'єднання – на 2 392 (з 26 321 до 28 713 відповідно), органи самоорганізації населення – на 234 (з 1 415 до 1 649 відповідно) [5].

Правові засади державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства закладено в Конституції України, законах України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про місцеве самоврядування в Україні», а також у законах України, що визначають правовий статус та засади діяльності інститутів громадянського суспільства, а саме у законах України «Про громадські об'єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про професійних творчих працівників та

творчі спілки», «Про органи самоорганізації населення» та інших.

Окремі завдання, пов'язані з розвитком громадянського суспільства, відбито в тому числі в Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119, Державній стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 року № 710-р.

З метою систематизації роботи щодо розвитку громадянського суспільства 27 вересня 2021 року Президент України видав Указ, яким затвердив Національну стратегію розвитку громадянського суспільства на 2021 – 2026 роки, спрямовану на визначення комплексу взаємопов'язаних стратегічних завдань діяльності держави у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства до 2026 року [5].

Як зазначається в Стратегії, «в основі діяльності держави у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства є повага до його автономії. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, уникаючи втручання у формування та діяльність інститутів громадянського суспільства, повинні створювати сприятливі умови для розвитку громадських ініціатив, використовувати прозорі механізми підтримки діяльності інститутів громадянського суспільства та впроваджувати інструменти громадської участі в ухваленні та реалізації владних рішень» [5].

Діяльність держави в означеній сфері має ґрунтуватися на підході «жодних

рішень для громадянського суспільства без громадянського суспільства» та співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства на всіх етапах: проведення аналізу стану реалізації державної політики у відповідній сфері та визначення тенденцій, виокремлення проблем, вироблення варіантів їх розв'язання, розроблення проектів рішень, їх імплементації та моніторингу реалізації, оцінювання результативності [5].

З метою створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства та налагодження дієвої взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади, органами місцевого самоврядування на засадах партнерства, забезпечення додаткових умов для задоволення суспільних інтересів з використанням різноманітних форм демократії участі, громадської ініціативи та самоорганізації 07 грудня 2021 року колегія Херсонської обласної державної адміністрації схвалила проект обласної цільової програми сприяння розвитку громадянського суспільства на 2022 – 2026 роки, що буде винесений на розгляд чергової сесії Херсонської обласної ради [6].

Проект програми розроблено управлінням внутрішньої та інформаційної політики Херсонської обласної державної адміністрації відповідно до Указу Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021 «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки» [5], постанов Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (зі змінами) та від 12 жовт-

ня 2011 р. № 1049 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка» (зі змінами).

Проект обласної програми спрямовано на створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства, застосування та поширення різних форм участі жителів Херсонщини в управлінні державними справами та справами територіальних громад, налагодження дієвої взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадськості.

Як відомо, потенціал інститутів громадянського суспільства (далі – ІГС) не повною мірою використовується органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування для надання соціальних та інших суспільно значущих послуг. Проблемним питанням залишається і низький рівень інституційного розвитку ІГС, відсутність стабільного залучення професійних кадрів та фінансових і матеріальних ресурсів, дієвих практик партнерства з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнесом.

Переважно активні та дієві ІГС сконцентровано в міських поселеннях та в сільських територіях, у яких спостерігається певна економічна активність. У більшій частині сільської місцевості Херсонської області фактично відсутня мережа дієвих та спроможних ІГС.

Окрім того, спостерігається низька обізнаність серед населення області про механізми реалізації свого права на участь в управлінні державними справами та вирішення питань міс-

цевого значення. До наявних практик участі громадськості у формуванні та реалізації державної, регіональної та місцевої політики спостерігається значна недовіра. Рівень громадянської культури та культури участі громадськості через різноманітні форми місцевої демократії залишається на досить низькому рівні.

Міжсекторальна співпраця органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнес-організацій та ІГС на рівноправних засадах та з урахуванням спроможностей, ролі та призначення кожного із партнерів фактично нерозвинена. Наявні позитивні приклади такої співпраці скоріше засвідчують їх винятковість, ніж стали практику.

Вирішення вищезазначеної проблематики, пов'язаної з розвитком громадянського суспільства в Херсонській області, передбачається шляхом ужиття низки заходів з боку місцевих органів виконавчої влади та їх структурних підрозділів, органів місцевого самоврядування спільно з ІГС щодо:

- створення належних умов для інституційного розвитку інститутів громадянського суспільства;
- забезпечення ефективних процедур участі громадськості у формуванні та реалізації державної та регіональної політики, вирішенні питань місцевого значення;
- синергії зусиль органів влади, бізнесу та громадянського суспільства для соціально-економічного розвитку області [6].

Програма передбачає засоби та методи, які базуються на інтеграції зусиль та ресурсів ІГС та влади щодо створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства в Херсонській області:

- формування системи інституційної підтримки ІГС в реалізації ними соціально значущих проєктів, програм, ініціатив;

- проведення широких інформаційно-просвітницьких кампаній;

- підготовка та підвищення кваліфікації активістів ІГС, громадських активістів, органів самоорганізації населення;

- запровадження кращих практик залучення громадськості до формування та реалізації державної та регіональної політики, вирішення питань місцевого значення;

- розроблення та запровадження (за погодженням з Координаційною радою при Херсонській облдержадміністрації) конкурсних механізмів фінансової підтримки за рахунок коштів обласного та місцевих бюджетів ІГС в реалізації ними соціально значущих проєктів, програм, наданні соціальних послуг;

- розширення сфер застосування державно-приватного партнерства за участю ІГС;

- розроблення та запровадження системного моніторингу та оцінки стану розвитку ІГС в Херсонській області, рівня задоволеності різних соціальних груп якістю соціальних послуг, їх доступністю;

- проведення досліджень з різних аспектів розвитку громадянського суспільства в області, визначення потреб в соціальних послугах та різних аспектів розвитку громадянського суспільства;

- створення (за погодженням з Координаційною радою при облдержадміністрації) дієвого механізму контролю впровадження та реалізації програми, дотримання критеріїв надання фінансової та ресурсної підтримки ІГС, прозорості та підзвітності,

як ключових принципів міжсекторального партнерства [6].

Завданнями програми є:

1. Створення належних умов для рівномірного розвитку мережі ІГС, волонтерського руху в усіх районах області та містах обласного значення, особливо в сільській місцевості, зокрема аналіз статутів територіальних громад на предмет розвитку ІГС та сприяння в підготовці програм розвитку ІГС на рівні територіальних громад та районів Херсонської області.

2. Забезпечення належного визнання та інформування про внесок ІГС в соціально-економічний розвиток області, територіальних громад.

3. Поліпшення рівня компетенції громадських активістів, молоді, жителів сільської та віддаленої місцевості щодо участі в управлінні державними справами, вирішенні питань місцевого значення з використанням різноманітних форм демократії участі та самоорганізації, запровадження освітніх та менторських програм.

4. Поліпшення якості, доступності, відкритості та ефективності проведення консультацій з громадськістю в процесі ухвалення рішень органами державної влади, органами місцевого самоврядування, зокрема організація навчання для державних службовців щодо впровадження консультацій з громадськістю.

5. Популяризація кращих практик міжсекторального партнерства та потенціалу соціального підприємництва.

6. Щорічний аналіз ефективності заходів програми, з метою їх якісного корегування [6].

Висновки

В основі ідеї громадянського суспільства лежить питання відносин людини з політичною владою, суспіль-

ства з державою. Ця проблема завжди перебувала в центрі філософської і політичної думки. Так, ще Платон і Аристотель, хоча й ототожнювали суспільство з державою, але водночас розглядали питання взаємовідносин людини і влади в контексті аналізу різних форм державного правління. Саме ж поняття «громадянське суспільство» з'явилося лише у XVIII ст., зокрема у працях Г. Гроція, Т. Гоббса, Дж. Локка, Ш. Монтеск'є, Ж.Ж. Руссо та ін., причому в різні часи в це поняття вкладався неоднаковий зміст. Громадянське суспільство є механізмом соціальної взаємодії, що складається із системи місцевого самоврядування, різноманітних об'єднань, суспільних рухів і публічної комунікації, місцем соціальних дій, відносно автономних від держави. Наразі органи державної влади та органи місцевого самоврядування, уникаючи втручання у формування та діяльність інститутів громадянського суспільства, повинні створювати сприятливі умови для розвитку громадських ініціатив, використовувати прозорі механізми підтримки діяльності інститутів громадянського суспільства та впроваджувати інструменти громадської участі в ухваленні та реалізації владних рішень. З метою створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства та налагодження дієвої взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади, органами місцевого самоврядування на засадах партнерства, забезпечення додаткових умов для задоволення суспільних інтересів з використанням різноманітних форм демократії участі, громадської ініціативи та самоорганізації Президентом України було затверджено Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні

на 2021 – 2026 роки [5], на виконання якої розроблено регіональні програми, у тому числі і на Херсонщині [6], що мають забезпечити ефективні процедури участі громадськості у формуванні та реалізації державної, регіональної політики та вирішення питань місцевого значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
2. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. 748 с.
3. Кононенко В. В., Лапшин С. А. Громадянське суспільство та держава: співвідношення в публічному управлінні. Державне управління: удосконалення та розвиток, 2021. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_8_3.
4. Крисаченко В. Громадянське суспільство в Україні: стратегії та стратегієми функціонування і розвитку. Українознавство, 2021. № 1. С. 121-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2021_1_19.
5. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки: Указ Президента України від 27 вересня 2021 року №487/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193>
6. Про проєкт обласної цільової програми сприяння розвитку громадянського суспільства на 2022-2026 роки: рішення колегії Херсонської обласної державної адміністрації від 08 грудня 2021 року № 47. URL: Поточний архів Херсонської обласної державної адміністрації за 2021 рік.

7. Тимчук А. Л., Полторацька Н. В. Теоретичні аспекти феномена «громадянське суспільство». Аспекти публічного управління, 2019. Т. 7, № 12. С. 105-113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2019_7_12_13.

8. Тірбах Л. В., Чабан Г. В. Громадянське суспільство як елемент демократичності Української держави. Економічний вісник університету, 2020. Вип. 46. С. 132-138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2020_46_17

9. Цокур Є. Г. Громадянське суспільство України: тернистий шлях творення. *Politology bulletin*, 2020. Iss. 84. С. 147-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2020_84_13.

10. Шак Р. Глобальне громадянське суспільство як феномен сучасного світу. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки, 2021. Т. 8, № 2. С. 108-115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2021_8_2_18

REFERENCES:

1. Kovbasiuka, Yu. V. , Troshchynskoho, V. P., Surmina, Yu. P. (2010). *Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedic Dictionary of Public Administration]*. K.: NADU [in Ukrainian]

2. Kovbasiuka, Yu. V. (2011). *Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedia of Public Administration]*. K.: NADU [in Ukrainian]

3. Kononenko, V. V., Lapshyn, S. A. (2021). Hromadianske suspilstvo ta derzhava: spivvidnoshennia v publichnomu upravlinni [Civil society and the state: the relationship in public administration]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 8, Retrived from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_8_3. [in Ukrainian]

4. Krysachenko, V. (2021). Hromadianske suspilstvo v Ukraini: stratehii ta stratehemy funktsionuvannia i rozvytku [Civil society in Ukraine: strategies and strategies of functioning and development]. *Ukrainoznavstvo – Ukrainian Science*, 1, 121-140 Retrived from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2021_1_19. [in Ukrainian]

5. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Natsionalnu stratehiiu spriyannia rozvytku hro-

madianskoho suspilstva v Ukraini na 2021-2026 roky» [The Decree of the President of Ukraine «On the National Strategy for Civil Society Development in Ukraine for 2021-2026»]. (n.d.). www.president.gov.ua. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193> [in Ukrainian].

6. Rishennia kolehii Khersonskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii «Pro proiekt oblasnoi tsilovoi prohramy spriyannia rozvytku hromadianskoho suspilstva na 2022-2026 roky» [The decision of board of the Kherson regional state administration «About the project of the regional target program of assistance to development of civil society for 2022-2026»]. Retrieved from Potochnyi arkhiv Khersonskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii za 2021 rik. [in Ukrainian]

7. Tymchuk, A. L., Poltoratska, N. V. (2019). Teoretychni aspekty fenomena «hromadianske suspilstvo» [Theoretical aspects of the phenomenon of «civil society»]. *Aspekty publichnoho upravlinnia – Aspects of public administration*, 7, 12, 105-113 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2019_7_12_13. [in Ukrainian]

8. Tirbakh, L. V., Chaban, H. V. (2020). Hromadianske suspilstvo yak element demokratychnosti Ukrainskoi derzhavy [Civil society as an element of democracy of the Ukrainian state]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu – Economic Bulletin of the University*, 46, 132-138 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2020_46_17 [in Ukrainian]

9. Tsokur, Ye. H. (2020). Hromadianske suspilstvo Ukrainy: ternystyi shliakh tvorennya [Civil society of Ukraine: a thorny path of creation]. *Politology bulletin – Politology bulletin*, 84, 147-156 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2020_84_13 [in Ukrainian]

10. Shak, R. (2021). Hlobalne hromadianske suspilstvo yak fenomen suchasnoho svit [Global civil society as a phenomenon of the modern world]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Seria : Yurydychni nauky – Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Series: Legal Sciences*, 8, 2, 108-115 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2021_8_2_18 [in Ukrainian]